

HISTORIA ENTOMOLOGII I KRONIKA History of Entomology and Chronicle

Bolesław Szczepański (1924–2009)

WIESŁAW SZCZEPAŃSKI, WOJCIECH SZCZEPAŃSKI

ul. Kościelna 34b/19, 41-103 Siemianowice Śl.

ABSTRACT. Bolesław Szczepański (1924–2009).

The biographical sketch of late Mr. Bolesław Szczepański, an amateur entomologist, specialising in the butterflies (Lepidoptera), with list of his publications is presented.

KEY WORDS: history of entomology, biography, entomology publications, Poland, Silesia.

Bolesław Paweł Szczepański urodził się 14 grudnia 1924 r. w Trembowli jako syn Stanisława Szczepańskiego i Emilii Szczepańskiej z domu Stefankiewicz. Tam też skończył szkołę podstawową i kontynuował naukę w miejscowym gimnazjum. Przejął w dzieciństwie pasję przyrodniczą od swojej cioci – nauczycielki biologii i pod jej opieką rozpoczął kolekcjonowanie motyli, lecz niestety pierwsza jego kolekcja zaginęła podczas wojny.

W 1944 r. zgłosił się do formowanego na wschodzie I Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR, przekształconego w 1 Armię Polską w ZSRR i przeszedł, po przeszkoleniu w Sumach, razem z 1 Warszawską Dywizją Kawalerii szlak bojowy poprzez Warszawę, Wał Pomorski aż do Berlina, za co otrzymał wiele medali i odznaczeń państwowych, m.in. Medal za Warszawę 1939–1945 (1945), Medal Zwycięstwa i Wolności (1945),

brązowy medal „Zasłużonym na Polu Chwały” (1945), srebrny medal „Zasłużonym na Polu Chwały” (1968), medal „Za Udział w Walkach o Berlin” (1966), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1979), Odznaka Grunwaldzka (1945), brązowa odznaka „W Służbie Narodu” (1974), medal „Za Odrę, Nyse i Bałtyk” (1945), równolegle otrzymał radzieckie medale „Za Wyzwolenie Warszawy” (1946) i medal „Za Zwycięstwo nad Niemcami w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941–1945” (1946). Będąc już na emeryturze aktywnie działał także w Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych.

W 1951 r. ożenił się ze Stanisławą Księżką, którą poznał w trudnych czasach zagospodarowywania Ziemi Odzyskanych. W 1953 r. urodził się im syn Wiesław, a w 1956 r. córka Renata. Po wojnie pozostał w Wojsku Polskim, skończył Szkołę Podchorążych i w 1954 r. został awansowany na stopień porucznika. Będąc już w rezerwie otrzymał w 2001 r. awans na stopień kapitana. Po demobilizacji w latach 1955–1958 pracował jako hutnik w Hucie Metali Nieżelaznych w Szopienicach.

Po zamieszkanu wraz z rodziną w Katowicach nawiązał kontakt z entomologami pracującymi w Dziale Przyrody Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu i zapisał się do Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. Po ukończeniu Technikum Penitencjarnego podjął służbę w więziennictwie jako pracownik kulturalno-oświatowy. Nie zastanawiał się, gdy więziennictwo włączyło się do realizacji idei zagospodarowania Bieszczadów i kilka lat, licząc od 1972 r., spędził tam właśnie pracując jako wychowawca w Oddziałach Zewnętrznych (tzw. OZ) Zakładu Karnego w Moczarach. Były to OZ, wpięty w Michniowcu, Zatwarnicy i na końcu w Stuposianach, gdzie własnoręcznie wykonał małe pomieszczenie, z którego mógł w nieskrępowany sposób prowadzić obserwacje entomologiczne. W tym czasie uczestniczył w badaniach lepidopterologicznych prowadzonych w Bieszczadach przez Górnośląski Oddział Polskiego Towarzystwa Entomologicznego pod kierunkiem Mariana Bielewicza, przyczyniając się do stwierdzenia kilku rzadkich motyli, m.in. *Eucarta (=Callogonia) virgo* (TREITSCHKE, 1835) i *Phragmatobia luctifera* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775), co znalazło odzwierciedlenie w pracy pt. *Motyle większe (Macrolepidoptera) Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego* (BIELEWICZ 1973).

Po przejściu na emeryturę podjął w latach 1980–1982 dodatkową pracę w Urzędzie Miejskim Siemianowic Śląskich jako inspektor w Wydziale Rolnym. Pracę tę otrzymał, gdyż wcześniej skończył także Technikum Rolnicze w Nakle. W tym czasie z pasją nadzorował m.in. rekultywację terenów poprzemysłowych pomiędzy Katowicami a Siemianowicami Śląskimi w celu stworzenia tam ogródków działkowych, co zakończyło się sukcesem. Przez kilka lat pracował jeszcze w Planetarium Śląskim, co umożliwiło mu systematyczne odłowy (także nocne) motyli na obszarze Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku w Chorzowie. Niestety, materiałów z tych obserwacji już nie zdążył opublikować.

Przez całe swoje życie był bardzo aktywnym amatorem-lepidopterologiem. W 1987 r. nawiązał współpracę z innymi amatorami motylarzami, byli to m. in. bracia Edmund i Stanisław Fuglewiczowie, Antoni Kwiczala i Bogdan Rozkrut, mającą na celu redagowanie i wydawanie niskonakładowego czasopisma dla amatorów. Wraz z wieloma innymi entomologami-amatorami uważali oni wówczas amatorzy uważali, że będąc członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego praktycznie nie mają możliwości publikowania zebranych danych i potrzebnych informacji w „Polskim Piśmie

Entomologicznym”. Efektem tej współpracy były, aż i tylko, cztery numery nieoficjalnego i niskonakładowego, bo wydawanego metodą kserograficzną, kwartalnika „Wiadomości Lepidopterologiczne”. Redagowaniem kwartalnika zajęli się jego bliscy przyjaciele Bogdan Rozkrut. Z powodów pozamerytorycznych pomysł ten nie był w następnych latach kontynuowany. Przez kilkanaście lat był aktywnym informatorem prof. Jarosława Buszko przy tworzeniu *Atlasu rozmieszczenia motyli dziennych w Polsce 1986–1995*. Od czasu do czasu organizował w lokalnych instytucjach wystawy entomologiczne.

Ryc. 1. Malowane akwarelą podobizny paziowatych świata, autorstwa B. Szczepańskiego, podczas wystawy w Miejskim Ośrodku Kultury w Siemianowicach Śląskich (fot. z archiwum rodzinnego Szczepańskich).

Fig 1. Watercolor portraits of swallowtails of the world, painted by B. Szczepański, at the exhibition at the Municipal Cultural Center in Siemianowice Śląskie (photo from Szczepański's family archive).

Aktywnie włączył się w ideę reaktywacji Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego w 1992 r. Za całokształt działalności entomologicznej i zaangażowanie w powstanie ŚTE otrzymał podczas uroczystego spotkania ŚTE, które miało miejsce w Technikum Leśnym w Brynku w 1997 r., Złotą Odznakę Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego nr 002. Zaprezentował wówczas wystawę akwareli z motylami śląskich nieużytków prz przemysłowych.

Równoległe z kolekcjonowaniem motyli (liczbę spreparowanych motyli szacuje się na ok. 15 tys. sztuk w ok. 100 własnoręcznie wykonanych gablotach) malował także ich akwarelowe podobizny. Nosił się z zamiarem wydania wielotomowego *Atlasu motyli dziennych świata w akwareli*, ale śmierć przerwała te ambitne plany. Na emeryturze zaangażował się w działania edukacyjne, tworząc na wydzierżawionej działce motylarnię o pow. ok. 200 m² (jedną z pierwszych w Polsce), gdzie barwnie opowiadał o motylach

i ich hodowli odwiedzającej ogród młodzieży i dorosłym. Ogród ten stał się przystankiem (motylarnia „Alfred”) w ramach przyrodniczej ścieżki dydaktycznej „Alpy Wełnowieckie” w Siemianowicach Śląskich (BALON 2005). Hodowla gąsienic w motylarni wymagała od niego nabycia umiejętności rozpoznawania roślin żywicielskich, by móc je systematycznie sadzić w ogrodzie. Tak więc prócz opowieści o motylach mógł w motylarni swobodnie opowiadać również o świecie roślin. Nie mogąc hodować motyli egzotycznych, stworzył w ogrodzie tablice dydaktyczne ukazujące piękno najbardziej przez niego ukochanych motyli – witezi, czyli motyli dziennych z rodziny paziowatych.

Udziałał chętnie wywiadów na temat motyli i ich roli w przyrodzie. Popularyzował piękno motyli na wszelkie dostępne sposoby, publikując artykuły w czasopismach, udzielając wywiadów redakcjom gazet i telewizji, czy organizując wystawy akwareli i gablot z motylami. Nie zgadzał się z poglądem, że kolekcjonerstwo niszczy rzadkie gatunki owadów, a prawdziwe zagrożenie widział w niszczeniu przez zmiany cywilizacyjne ich naturalnych biotopów. Aktywnie uczestniczył w wykładach prowadzonych na Uniwersytecie Śląskim przez prelegentów Polskiego Klubu Ekologicznego. Gorąco popierał ideę budowy Śląskiego Ogrodu Botanicznego w Mikołowie, z którym wiązał nadzieję na stworzenie tam profesjonalnej motylarni dla motyli egzotycznych. Wcześniej z pomysłem tym bezskutecznie starał się przebić w różnych instytucjach.

W czasie wojny był ułanem i do końca swojego życia kultywował pamięć o formacjach ułanów i Kresach, nic dziwnego że zapisał się do Polskiego Stronnictwa Kresowego. Na kilka lat przed śmiercią udało się mu odwiedzić rodzinne miasto, Trembowłę. Zmarł 9 września 2009 r. po ciężkiej chorobie, ale przyrodnicze pasje skutecznie zaszczerpił swojemu synowi i wnukom.

WYKAZ PUBLIKACJI

- ROZKRUT B., SZCZEPAŃSKI B. 1971. Motyle większe (Macrolepidoptera) Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku w Chorzowie (manuskrypt).
- SZCZEPAŃSKI B. 1987. *Carcharodus alceae* ESPER, 1780 (Lepidoptera, Rhopalocera, Hesperidae) – gatunek synantropijny. *Wiad. lepid., Katow.* 1(2): 7–10.
- SZCZEPAŃSKI B. 1987. Rodzaj *Carcharodus* HUBNER 1819 w Polsce. *Wiad. lepid., Katow.* 1(2): 12–13.
- SZCZEPAŃSKI B. 1987. Rodzaj *Sphinx* – zawisak, w Polsce i na świecie. *Wiad. lepid., Katow.* 1(3): 7–11.
- SZCZEPAŃSKI B. 1987. *Sphinx ligustri* L. (zawisak tawulec) – mieszkaniec dużych aglomeracji miejskich. *Wiad. lepid., Katow.* 1(3): 13–15.
- SZCZEPAŃSKI B. 1987. Paź królowej – *Papilio machaon* L., jedyny krajowy przedstawiciel rodzaju *Papilio*. *Wiad. lepid., Katow.* 1(4): 7–9.
- SZCZEPAŃSKI B. 1987. Problemy entomologii nieprofesjonalnej. *Wiad. lepid., Katow.* 1(4): 61–68.
- SZCZEPAŃSKI B. 1988. Zawisak tawulec – mieszkaniec aglomeracji miejskich. *Przr. pol.* 31(11): 24–25.
- SZCZEPAŃSKI B. 1996. Paź królowej – mieszkaniec słonecznych wzgórz. *Przr. gór. Śląska* 4: 16.
- SZCZEPAŃSKI B. 1997. Zmrocznik gładysz – wieczorny gość w naszych ogrodach. *Przr. gór. Śląska* 8: 16.
- SZCZEPAŃSKI B. 2007. Motyleienne. *Fauna & Flora, Opole* 9(6): 10.

PIŚMIENNICTWO

- BALON A. 2005. Siemianowice Śląskie. Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne po przemysłowej części województwa śląskiego. PTPP „pro Natura”, Wydawnictwo Kubajak, Krzeszowice: 143 pp.
- BIELEWICZ M. 1973. Motyle większe (Macrolepidoptera) Bieszczadów Zachodnich i Pogorza Przemyskiego. *Roczn. Muz. górnośl.* (Przr.) 7: 1–170.